АСОЦИАЦИЯ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ
Отговорният бизнес – за бизнес по правилата.

Изх. № 188/10.06.2024 г.

ДО
ПРОФ. ГАЛИН ЦОКОВ,
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ОТНОСНО: Обществена консултация по проект на Решение на Министерския съвет за утвърждаване броя на приеманите за обучение студенти и докторанти в държавните висши училища и научните организации на Република България през учебната 2024 – 2025 година

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН МИНИСТЪР,

Асоциацията на индустриалния капитал в България (АИКБ) ежегодно участва активно в процедурата по подготовка на държавния план-прием за приеманите за обучение студенти и докторанти в държавните висши училища, като прави проучване сред своите членове и изпраща конкретни предложения към ръководеното от Вас министерство. В началото на настоящата година ние Ви изпратихме нашето становище, заедно с направен анализ на системата на висшето образование. В него обърнахме внимание, **че е необходима единна държавна политика по реализацията на завършилите висше образование, за да се постигне реално обвързване на обучението с националните потребности на пазара на труда и за повишаване на ефекта от инвестициите на публични средства във висшето образование**.

В представения от Вас доклад Вие посочвате, че броят на приеманите за обучение студенти е съобразен „*спрямо броя на завършващите средно образование през учебната 2023 – 2024 и обвързване на профилната структура на висшето образование с потребностите на пазара на труда*“. Според нас това не отговаря на действителността, като, от една страна, за поредна година броят на завършващите е значително по-малък от броя на обявените за прием след средно образование места (при това без да се вземат предвид местата в частни висши училища и заминаващите да продължат образованието си в чужбина) и не са създадени условия за постигане на съответствие между търсенето и предлагането на специалисти с висше образование чрез проучване, идентифициране и краткосрочно и дългосрочно прогнозиране на потребностите на икономиката. Доказателство за това е и полученото становище от наши браншови организации, които посочват, че предвиденият брой студенти в област „Технически науки“ не отговаря на търсенето на бизнеса особено за професионални направления 5.9 „Металургия“, 5.10 „Химични технологии“ и 5.13. „Общо инженерство“. За това говори и несъответствието на план-приема, обучаващите се и завършващите със структурата на заетостта по икономически дейности, както и със структурата на търсенето на персонал.

В момента системата на висшето образование **„произвежда“ редица кадри с квалификация, която не е търсена от пазара на труда и “свръхквалифицираните“ кадри с висше образование работят на работни места, за които са необходими по-ниски**

образователни и квалификационни изисквания, или се вливат в редиците на безработните. Инвестираното време и средства за завършване на висше образование, което не се ползва в кариерното развитие, което води до загуба на ресурсите от средства и време, вложени в него, и лишава пазара на труда от предлагането на човешки ресурс поради ангажираност в ненужно образование. **Делът на завършилите, които се реализират на позиция, за която се изисква висше образование, все още е незадоволителен – едва 59.4% през 2023 г**.

За някои професионални направления на практика реализацията по специалността и на работно място, изискващо висше образование, е толкова ниска, че не оправдава по никакъв начин предлагания план - прием (*Фиг. 1*).

Фиг. 1. Относителни дялове на реализацията на завършилите висше образование на позиции, изискващи висше образование
Източник: Рейтингова система на висшите училища

Най-добре се реализират завършилите „Медицина“ – 95% работят по специалността си и в тази връзка подкрепяме увеличаване на план-приема в това професионално направление. **На дъното е направление "Туризъм" с едва 21%. В туризма са необходими кадри, но със средно професионално образование като сервитьори, бармани, готвачи, администратори**.

Същевременно, според приетата актуализация на НКВОРБ в началото на 2024 г., **в общо 40 професионални направления броят на действащите студенти представлява под 50% от определения капацитет. От тези 40 направления 30 са приоритетни**. Нещо повече - сред тези 40 направления са седем от осемте професионални направления с най-висок очакван бъдещ недостиг на пазара на труда. Например под 30% е запълняемостта за професионални направления „Електротехника, електроника и автоматика“, „Архитектура, строителство и геодезия“, „Материали и материалознание“, „Математика“, „Биотехнологии“ и др.

Липсва ясна политика за стимулиране на обучението по тези професионални направления, в които освен това влизат и ученици с най-нисък бал от дипломата за завършено средно

образование. Но именно те са тези, които осигуряват специалисти с най-висока добавена стойност за българската икономика и социално-осигурителната ни система (*Фиг. 2*).

Фиг. 2 Среден успех от дипломата за средно образование и осигурителен доход по професионални направления за 2023 г. на завършилите.

Източник: Рейтингова система на висшите училища

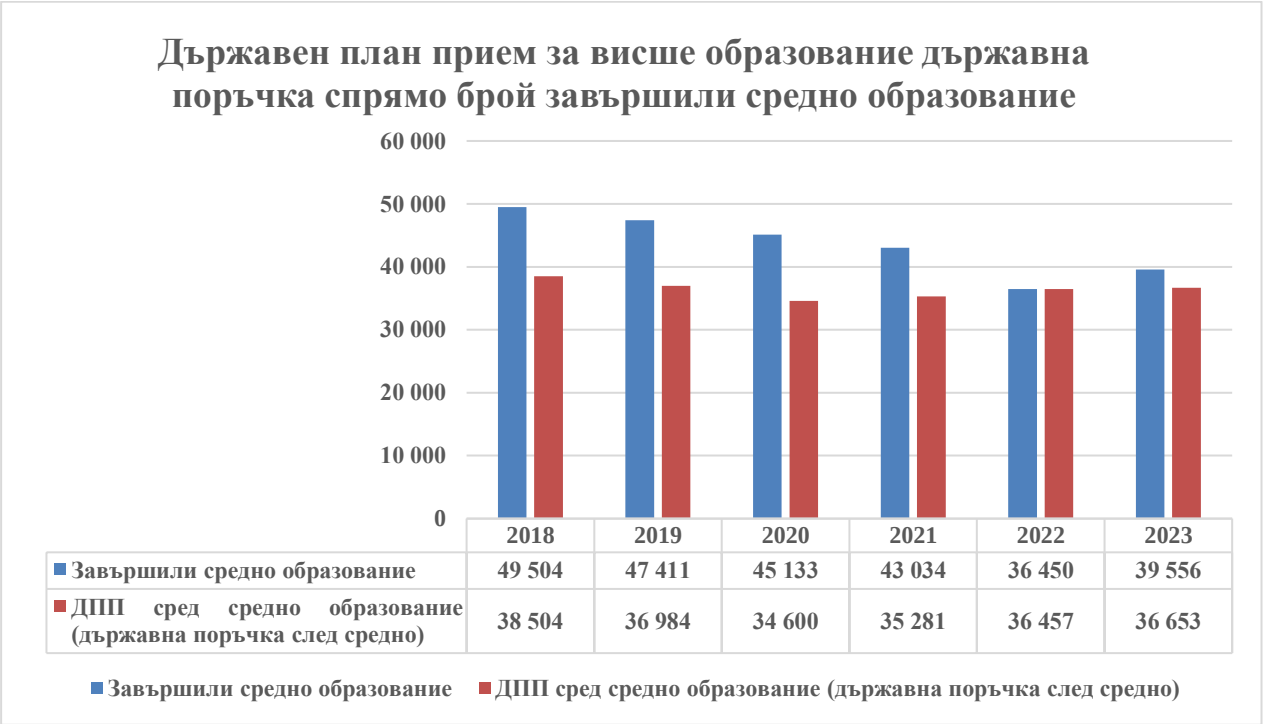
Не на последно място цитираните по-горе проблеми се дължат и на една основна слабост на системата на висшето образование и това е порочната практика ДПП да надхвърля броя на завършващите средно образование ученици.

От изключителна важност е държавният план – прием за висше **да бъде съобразен с:**

1) **броя на завършващите средно образование (броят на откритите места за студенти да е до не повече от 50 % от него);**
2) **структурата на ДПП да съответства на структурата на заетостта** към актуалната учебна година и очакваните нужди на база освобождаващи се работни места.

По данни на НСИ за учебната 2023/2024 г. държавата субсидира обучението в 38 държавни висши училища (включително и военните) на 42 611 студенти, **от които 36 457 след средно образование. Това предполага автоматичното приемане на всеки кандидат-студент – и то държавна поръчка.** Картината е още по-ирационална, когато в тази сметка се добавят **и около 26 000 места, които са обявени в частните университети и от които над 2/3 се заемат от завършващите средно образование. Това означава, че над 60 000 са местата за кандидат-студенти годишно само за завършващите средно образование**. Не бива да се забравя и че по експертни оценки годишно около 6 000 завършващи средно образование заминават за чужбина (или около 16% от завършващите). Което по груби сметка означава, че за **около 60 000 места в университетите се борят около два пъти по-малко кандидати**. Откъдето идва и нереализираният ДПП.

Въпреки че АИКБ всяка година алармира за наличните проблеми в системата на висшето образование и качеството на обучение, МОН и Министерският съвет продължават с политиката за одобрение на ДПП, в който местата за висшисти след средно образование (само в държавните ВУЗ, при това без платеното обучение) е равен на броя на завършващите средно образование. По същия начин е разписан и ДПП за учебната 2024/2025 г., **като се предвижда субсидиране на обучението в 38 държавни висши училища (включително и военните) на 36 653 студенти след средно образование при завършващи 39 556 ученици** *(Фиг. 3)*.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Завършили средно образование	49 504	47 411	45 133	43 034	36 450	39 556
ДПП сред средно образование (държавна поръчка след средно)	38 504	36 984	34 600	35 281	36 457	36 653

Фиг. 3. Завършили средно образование и планиран държавен план- прием
Източник: НСИ

Уважаеми господин министър,

Още веднъж АИКБ апелира към адресиране на посочените проблеми и привеждане на ДПП за висше образование по начин, който да увеличи конкурентоспособността сред кандидат-студентите, да наблегне на качеството и на реалното обвързване с нуждите на пазара на труда.

Това, от една страна, ще даде възможност за повишаване на мотивацията сред кандидат-студентите, а, от друга страна, ще направи ДПП напълно съобразен с нуждите на бизнеса, като ще даде възможност за правилно планиране на структурата на приема според актуалните и бъдещите нужди на пазара на труда.

С УВАЖЕНИЕ,

ВАСИЛ ВЕЛЕВ,
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА УПРАВИТЕЛНИЯ СЪВЕТ НА АИКБ